

УДК 94(477).152:061

Олександр Бокайло
(Острог)

ГРОМАДСЬКА, КУЛЬТУРНА, НАУКОВА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ОУАТНС «ЗАРЕВО» НА ТЕРИТОРІЇ США

Стаття присвячена діяльності Організації Українських Академічних Товариств Національного Солідаризму (ОУАТНС) «Зарево» на території США в період від заснування першого осередку (клітини) у 1950 році до фактичного припинення діяльності організації в США у 1983 році. Аналізується громадська, наукова, освітня та культурна активність клітин об'єднання в контексті суспільного життя української діаспори.

Ключові слова: «Зарево», Пласт, Молоді Українські Націоналісти (МУН), «Смолоскип», Організація Державного Відродження України (ОДВУ), Братні Організації (БО), Ідеологічно Споріднені Націоналістичні Організації (ІСНО).

Українська історична наука з часу отримання державної незалежності продовжує розвиватися, виконуючи не тільки світоглядну, але й соціокультурну функцію. Окрім переосмислення та зміни набутих у «спадок» історіографічних концепцій і міфів пострадянського історіографічного простору, триває процес дослідження маловідомих та актуальних тем. Досі, незважаючи на досить велику кількість досліджень, історія української діаспори є недостатньо вивченою. Для широкого загалу маловідомими фактами залишаються прояви громадської, політичної, культурної активності цього середовища українців. Значно більше уваги присвячено дослідженням наукових інституцій, окремим історіографічним процесам, соціологічним студіям, персоналіям. «Білими плямами», якими в сучасному історіографічному дискурсі залишається багато тем, є й дослідження окремих громадських товариств і студентського організованого життя діаспори. На сьогоднішній день в українській історіографії відсутні комплекси дослідження про Організацію державного визволення України (ОДВУ), Українську національну єдність у Франції (УНЄ), Українське національне об'єднання (УНО) в Канаді, Молодих українських націоналістів (МУН), Спілку української молоді (СУМ), Товариство української студіюючої молоді ім. М. Міхновського (ТУСМ) та ін.

На належному рівні, окрім статей та заміток в періодиці членів самих товариств, окремих вчених діаспори, вивчення діяльності організації «Зарево» не проводилося. Частково присвячені тематиці даного дослідження статті Л. Винара [12], М. Плав'юка [38, 39], В. Янева [54]. Побіжно розглянуто предмет нашого дослідження в працях О. Тарнавського «Брат – Братові. Книга про ЗУДАК» [45], М. Куропася «Українсько-американська твердиня: перші сто років історії Українського Народного Союзу» [26] та в загальній праці В. Трошинського та А. Шевченка «Українці у світі» [47].

Організація «Зарево» була створена в Європі у травні 1949 р. По суті, новостворена організація об'єднала прихильників ОУН(м) студентського та академічного середовища, котрі опинилися в ДіПі таборих та в країнах Західної Європи після війни. Товариство відіграло в Європі важливу роль у консолідації сил націоналістичної молоді, котрі були прихильниками ідеології національного солідаризму та політичної стратегії ПУН-у. Створення товариства мало б зміцнити позиції мельниківців у Європі в умовах конфронтації націоналістичного руху після розколу 1940 р. [9].

Між ОУН(м) та ОУН(б) розпочалася «боротьба» за впливи, що проявилася у намаганнях стати на чолі громадського, культурного та наукового життя спочатку в Європі, а згодом і в США, куди емігрували українці після отримання права на переселення з ДіПі таборів (відомий імміграційний закон Displaced Persons Act of 1948 [45, с. 110]). Під вплив ОУН(б) потрапили: Організація оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ), Спілка української молоді Америки (СУМА), Товариство українських студентів ім. Миколи Міхновського (ТУСМ), Антибільшовицький блок народів (АБН) та ін. У 1949 р. у США було відновлено діяльність Української скаутської організації «Пласт». Згодом, в 1951 р. з'являється Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ) [26, с. 398-399, 407]. Представники третьої міграційної хвилі, окрім влиття в уже існуючі організації, переносили діяльність створених у Європі в ДіПі таборих або ще в Україні організацій у нові країни поселення. Це явище спостерігається і серед студентського середовища. Емігранти долучилися до Ліги української молоді Північної Америки (ЛУМПА) [47, с. 55-56].

Однією з найвпливовіших ідеологічних організацій, що діяли на території США, можна вважати створену за ініціативою Є. Коновальця в 1929 р. ОДВУ, що дотримувалася ідеологічних основ Української військової організації (УВО) та ОУН і надавала підтримку боротьбі українців на Батьківщині. Ця потужна на той час організація, зважаючи на певний післявоєнний занепад, на 1947 р. нараховувала близько 45 відділів і 7 делегатур. До БО ОДВУ відносилися: МУН, Український золотий хрест (УЗХ) діяльність яких була відновлена після війни [36]. Члени ОДВУ вирішили залишитися на боці ОУН (м), обґрунтовуючи це тим, що вони не брали участі у з'їзді в лютому 1940 р. Як і ОУН (б), члени ОУН (м) були прихильниками авторитарних методів праці, тому відкинули поради старших членів ОДВУ, що в праці дотримувалися більш демократичних підходів. Як вказує М. Куропась, вони, «прагнучи очистити ОДВУ від «ідеологічних нечистот», створили таємні сітки, щоб зсередини здійснювати контроль над організацією», нерідко контролювалося це зі штабу ПУН-у в Європі [26, с. 399-400].

Було перенесено і діяльність «Зарева». Почалася організація нових клітин на теренах розселення новоприбулих з Європи. П. Стерчо, на той час активний зарев'янин, у своїх листах писав: «Хто вміє добре англійську мову, може добре влаштуватися! [...]. Америка – це дійсно новий світ, новий для європейця цілком. [...]. Зовсім інший устрій життя американців пов'язаний з їхньою системою цінностей, в основі якої лежить поняття «свобода», яка і визначає індивідуальність кожного громадянина США і передбачає наслідування основної американської ідеї: «Кожний повинен дбати про те, щоб він особисто жив якнайкраще, а в той спосіб ціла нація буде в добробуті...» [3]. З його ж ініціативи як першого заступника Провідника організації у червні 1950 р. в Чикаго була створена перша клітина «Зарева» – УАТ «Січ» [52, с. 24]. Пізніше були започатковані клітини або ініціативні групи і в інших містах США: у Нью-Йорку, Філадельфії, Клівленді, Детройті, Міннеаполісі, Сент Полі, Вашингтоні та ін. [16].

Українські студентські організовані осередки на території США в різні періоди діяли в Ен Арборі при Мічиганському університеті, Балтиморі, Баффало, Бостоні, Болдері, Міннеаполісі, Чикаго, Клівленді, Детройті, Гартфорді, Кенті, Нью-Арку, Нью-Йорку, Філадельфії, Рочестері, Трентоні, Вашингтоні та інших містах. У деяких з них діяло по декілька українських студентських громад та товариств, клубів [1, с. 59-143].

Першочерговим завданням стала легалізація діяльності «Зарева» на території США. Було нелегко створити діючий апарат, бо охочих до конкретної праці людей та можливостей швидко налагодити контакти не було. Після засідання Проводу в Монреалі було зроблено спробу легалізувати організацію в США, але ця справа не була простою, тому Проводу було запропоновано, щоб клітини «Зарева» в США разом з їх надбудовою, тобто Крайовим Проводом, включити в організаційно-статутні рамки ОДВУ. Одержавши згоду від Марка Антоновича, тогочасного голови організації «Зарево», було розпочато заходи у цій справі. Центральна Управа ОДВУ розуміла становище клітин в США і пішла назустріч. Як наслідок, 25 листопада 1951 р. видано комунікат, а потім, пристосовуючись до вимог зобов'язуючого законодавства, представництво «Зарева» було перетворено на «Тимчасове Керівництво в США». У зв'язку з тим клітини «Зарева» в США стали користуватися «чартером» (легалізацією – О. Б.) ОДВУ, а Крайовий Провідник став одночасно і членом Центральної Управи ОДВУ [43].

Поряд з тим, більшість представників українських студентських товариств були об'єднані в межах Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС), який виконував координуючу роль, був представником українського студентства на міжнародному рівні [53, арк. 3]. Шістнадцятий з'їзд ЦЕСУСу, який відбувся 25-28 січня 1952 р. в Лювені (Бельгія), відобразив тенденції переїзду великої частини студентів на територію Північної Америки. До обраної управи ЦЕСУСу на території США було вибрано членів «Зарева» П. Стерча та В. Нагірняка. А згодом створено Американський відділ (АВ) ЦЕСУСу, головою якого став П. Стерчо, до управи увійшли й «зарев'яни» Д. Пілецький та В. Нагірняк. В організаційному плані АВ ЦЕСУС займався залученням окремих товариств до структури ЦЕСУС для подальшої координації діяльності. Згодом, коли більшість студентських товариств увійшли в структуру ЦЕСУС, а АВ ЦЕСУС самоліквідувалося, було створено єдиний організаційний організм всіх студентських товариств США – СУСТА. Не малу роль в цьому процесі відіграло і Українське академічне студентське товариство (УАСТ) ім. А. Коцька у Клівленді, як клітина «Зарева» [42]. Представники «Зарева», окрім того, взяли участь і в П'ятому конгресі американських українців 4-6 липня 1952 р., резолюції якого визнали нелегітимність радянської влади в УРСР та засвідчили підтримку визвольних змагань, легітимність і правонаступництво Української Національної Ради [51, арк. 3].

Варто зазначити, що надалі осередки «Зарева» кожного року стають ініціаторами, або долучаються до святкування в США подій загальноукраїнського, національного значення. Саме ці події і виконували роль чинника етнічної ідентифікації та консолідації всієї української громади. Однією з

таких подій було святкування річниць бою під Крутами, вшанування символу пам'яті патріотизму українців, які загинули, захищаючи Україну. Так 24 лютого 1952 р. клівлендські молодіжні організації Пласт, ОДУМ, СУМА та члени «Зарева», об'єднанні в межах Академічної громади ім. П. Орлика взяли участь у вшануванні пам'яті загиблих під Крутами. Окрім мистецької частини святкування, з ініціативи «Зарева» відбувся й академічний вечір. Спогади про цю дату та доповідь про бій під Крутами у вигляді реферату представив Л. Винар [30, арк. 3].

У наступні роки за участю окремих клітин, а подекуди й з їх ініціативи, проводилися аналогічні акції у співпраці з іншими молодіжними організаціями. В 1953 р. у Клівленді, на честь річниць бою під Крутами, була виголошена доповідь О. Наклоновича, Ю. Тютюнник виконав свої інтерпретації творів Шопена та Бетховена. З декламаціями віршів та пісень, присвячених події, виступили і представник СУМА, Пласту – М. Бігун, ОДУМ – В. Пономаренко [27, арк. 3]. Варто згадати і відзначення річниць бою під Крутами в Нью-Йорку 1957 р., в якому взяли участь, окрім «Зарева», і Ліга української католицької молоді, Пласт, ОДУМ, СУМА, Товариство української православної молоді, ТУСМ, МУН та Українська студентська громада Нью-Йорка. Окрім виступів молоді в програмі відзначення річниць, виступили Капела бандуристів ім. Г. Ходкевича, Український музичний інститут, хор [41, арк. 3].

З хронік життя організацій, заміток та оголошень, котрі публікувалися в газеті «Свобода», стає відомо про аналогічні акції в 1963 р. в Філадельфії [28, арк. 3], в 1964 та в 1966 рр. у Нью-Йорку [31, арк. 1; 24, арк. 3], в Балтиморі в 1965 р. [25, арк. 3] та ін. В цих акціях брали участь більшість громадських, особливо молодіжних та студентських організацій, що було важливим аспектом виховання та проявом національної свідомості українців. Варто згадати, що вшанування цієї події в Україні почалося лише в 1991 р., а на державному рівні пам'ять героїв Крут вперше вшанували у 2004 р.

Окрім позитивних явищ у діяльності українських студентів у перші повоєнні роки в США, існували й негативні тенденції. Як вважав Б. Винар, одними з причин були недостатня робота організаційної реферантури ЦЕСУС, потреба заробляти на життя і мала поінформованість про можливість продовження чи закінчення навчання в США. Окрім того, як вважав автор, студенти були малоактивними в підтримці Українського конгресового комітету Америки (УККА) та Комісії допомоги українському студентству (КоДУС), не брали активної участі в творенні студентських громад, в пропаганді національних інтересів в університетському середовищі [11, арк. 3].

Разом з тим, не було єдності та співпраці усієї української націоналістичної молоді та студентства з різних організацій на території США. Тому, з часом, постала потреба проведення конференції усієї націоналістичної молоді в США. Першочерговими завданнями конференції мало стати обговорення актуальних проблем та визначення напрямку дії всього студентського середовища. Ініціатором ідеї виступив О. Зінкевич. В листах до провідних діячів організації він запропонував провести в кінці квітня або на початку травня 1951 р., Конгрес української молоді і студентства в США, в якому взяли участь МУН і «Зарево». Запропонована ним програма передбачала дві частини. Перша – студійна, передбачала доповіді членів МУН з циклу «Національне виховання молоді» про роль родини, церкви та школи, студентських організацій, преси та книжок та доповіді представників «Зарева» з циклу «До проблем сучасної України» з політичного, господарсько-економічного, культурного, духовного і студентсько-молодіжного аспектів. Друга – ділова, передбачала обговорення стану справ «Зарева» та МУН і питання розмежування компетенції МУН і «Зарева», розв'язання питань співпраці та самопомоги, видавничі справи та діяльність комісій та культурно-виховного відділу МУН [2].

Поки що не вдалося з'ясувати, чи була проведена ця запланована акція, але вже 25-26 квітня 1953 р. у Клівленді відбулася Конференція націоналістичної молоді Північної Америки. Поставлені організаторами завдання конференції, в основному, збігалися з попередніми пропозиціями О. Зінкевича. Участь в конференції взяли загалом 54 представники від «Зарева», Молоді ОДВУ (після з'їзду в Філадельфії в 1953 р. було знову перейменовано на МУН) та МУН Канади з Нью-Йорку, Клівленду, Ст. Полу, Міннеаполісу, Торонто, Вінніпегу, Кенту, Детройту та з інших міст. Підготовкою акції займався Б. Винар від «Зарева», Р. Шраменко від Молоді ОДВУ та Я. Білак від МУН. Конференцію привітали представники ПУН-у – А. Мельник, ОДВУ – О. Грановський, М. Капустянський, О. Бойдуник, М. Антонович та ін. Було обрано президію конференції на чолі з П. Стерчом, яка керувала дводенними нарадами. Найбільш актуальними і обговорюваними стали питання, пов'язані з можливістю набуття Україною незалежності та ролі націоналістів у досягненні цієї мети.

Були виголошені доповіді М. Поповича «Українська молодь, народжена в Америці і наші завдання», Я. Білака «Організація української молоді в Канаді», Б. Винара «За суцільний молодечий націоналістичний фронт», Р. Шраменка «Вимоги поневоленої України». Обговорена тематика й дискусія у справі спільної дії націоналістично спрямованої молоді на той час була надзвичайно актуальною проблемою, а проведена зустріч відіграла переломний момент в консолідації молоді, народженої у США, і молодими емігрантами з України, окремі з яких пережили підпілля і війну, ДіПі табори. Було

вирішено підтримати фінансову базу Стипендійного фонду ім. О. Ольжича (обов'язки голів в США тоді виконував П. Стерчо та в Канаді – М. Плав'юк, який на той час займався переважно наданням стипендій студентам в Європі). Було вирішено надати матеріальну допомогу для видання «Голосу молоді», «Розбудови держави», «Смолоскипу» [32, арк. 3; 54, с. 22-23]. Ця конференція, на якій не були представлені студентські і молодіжні товариства з середовища ОУН(б), засвідчила єдність частини націоналістичної молоді, що перебувала під впливом ПУН-у.

Ще одним прикладом спільної дії усєї української молоді, можна вважати проведений в Нью-Йорку в 1958 р. фестиваль, в якому взяло участь 11 організацій. Організаційними справами займалася створена раніше координаційна комісія, до якої увійшли і представники «Зарева». Долучилися зарев'яни також до проведення спортивної та мистецької частини разом з представниками Пласту, СУМА та Українського скаутського клубу [34, арк. 1].

Члени «Зарева» брали участь і в святкуванні 1 травня – Дня Лояльності – свята, яке стало виразником свободи американців і всіх національностей, які проживали в США. А для українців це стало проявом консолідації сил та єднання «[...] в протилежність до т.зв. першотравневих збіговищ комуністичних зрадників [...]» [50, арк. 3].

Важливою подією для всього середовища прихильників політики ОУН (м) та ПУН стало придбання з ініціативи ОДВУ та БО, куди входило і «Зарево», території загальною площею 347 акрів з будівлями біля Лігайтона в штаті Пенсильванія. Спочатку тут планувалося проводити вищі шкільні курси, таборів і спортивні акції, конференції, з'їзди. Названо придбаний «хутір» Оселею ім. О. Ольжича [37, арк. 3; 54, с. 28]. Тут, 30, 31 серпня та 1 вересня 1958 р. відбулося святкування 25-ліття МУН, участь в якому взяли і представники «Зарева». Ними було проведено окрему нараду, де вирішили провести Крайовий з'їзд організації в США в Нью-Йорку [21, арк. 1]. В Оселі ім. О. Ольжича, з ініціативи «Зарева» неодноразово влаштовувалися студійні (наукові. – О. Б.) та студентські дні, основна мета проведення яких полягала у вихованні молоді в співпраці з представниками старшого покоління.

14-15 жовтня 1961 р. відбулися студійні дні під гаслом «На заклик нації». Доповіді всіх учасників стосувалися перегляду історії діяльності УВО. Тут виступили: А. Бігун, Р. Жилавий, А. Середа, Л. Калинич, Б. Гасюк. На завершення студійних днів був проведений студентський бал та мистецький вечір [44, арк. 3].

Українські дні в Оселі ім. О. Ольжича, які проводилися майже кожного року, стали традицією. З ініціативи представників «Зарева» з Філадельфії, Нью-Йорку і Балтимору 11 серпня 1962 р. було проведено свято, присвячене О. Ольжичеві. Доповідь про «Зарево» та основні напрями праці представила О. Бакум. Дискусії були викликані доповідями інших учасників про український націоналістичний рух, Олега Кандибу (О. Ольжича), Олену Телігу. Дискутували серед інших і старші представники «Зарева» – О. Зінкевич, В. Бакум, А. Процик. Наступного дня перед численною публікою виступив, окрім інших доповідачів, і голова УНР і член ПУН О. Бойдуник, людина, яка вважалася одним із головних ідеологів ОУН (м). О. Бойдуник був розробником поняття «український національний солідаризм», яке стало ідеологічною основою «Зарева» [20, арк. 4].

Найбільшого резонансу та підтримки серед української діаспори, що засвідчило її єдність, стало відкриття у 1964 р. пам'ятника Т.Г. Шевченку в Вашингтоні. Вже у 1960 р. з ініціативи УККА було створено Комітет пам'ятника Шевченку на чолі з Р. Смаль-Стоцьким. Організація «Зарево» як і інші студентські товариства, повністю підтримала цю ініціативу. 25 березня 1961 р. нью-йоркська клітина «Зарева» влаштувала вечір вшанування поета з нагоди 100 років від дня його смерті. В студійній частині виступили В. Бакум «Шевченко – поет» та М. Приходько «Шевченко та суспільство». У мистецькій частині зіграв на фортепіано А. Кіпа та співав хор членів «Зарева» [49, арк. 3]. Долучилися зарев'яни і до акції збору фонду на пам'ятник Т.Г. Шевченку. Нью-Йоркська клітина, окрім інформування широкого загалу українців про акцію, на 23 червня 1961 р. збрала 80 доларів [33, арк. 3]. Були присутні члени «Зарева» і на відкритті пам'ятника, яке відбулося 27 червня та на Вашингтонській молодіжній конференції, що була проведена після церемонії відкриття.

Однією з важливих ділянок праці «Зарева» стала наукова та публіцистична діяльність членів академічного товариства, участь у роботі фахових, ділових комісій. Звіти з діяльності комісій публікувалися на сторінках «Розбудови держави» – періодичного видання товариства, перше число якого з'явилося в Монреалі у 1951 р. До 1954 р. головним редактором «Розбудови держави» був М. Антонович, а з весни 1954 р. редакцію було перенесено до Клівленду, головним редактором став Б. Винар і залишався ним до 1958 р. Останній номер журналу вийшов за редакцією М. Антоновича в Монреалі. Співробітниками журналу були не тільки члени «Зарева», але й тоді і пізніше відомі громадські діячі, письменники, поети та вчені: М. Антонович, Б. Винар, Л. Биковський, Ю. Бойко, П. Грицак, П. Голубенко, Р. Єндик, М. Ждан, О. Жданович-Штуль, А. Жуковський, О. Зінкевич, В. Іванис, З. Книш, М. Курах, В. Мардак, В. Михальчук, І. Мірчук, М. Мухин, О. Оглоблин, Є. Она-

цький, Я. Пастернак, М. Плав'юк, С. Процюк, П. Стерчо, Б. Цюцюра, Д. Чижевський, В. Янів та ін. [54, с. 81-82]. Редколегія «Зарева» видала дві частини «Записок Економічної комісії «Зарева». До першої увійшла праця Б. Винара «Розвиток української легкої промисловості».

7 вересня 1959 р. у Ліпгайтоні в Оселі ім. О. Ольжича відбулася спільна конференція «Зарева» для членів зі США та Канади. Участь у конференції взяв і тодішній голова Центрального Проводу – П. Дорожинський. Важливим рішенням саме цієї конференції «Зарева» стало відновлення з січня 1960 р. видання журналу української молоді за редакцією О. Зінкевича «Смолоскип», що вдалося реалізувати. «Розбудову держави» за ред. М. Антоновича було вирішено відновити у формі неперіодичних збірників, що так і не було зроблено [22, арк. 3].

Крім т.зв. студійних зустрічей на загальних конференціях, відбувалися наукові конференції. Серед них вирізняються конференція Історичної комісії в Торонто у 1955 р. за участю видатних українських істориків з США та наукова конференція НТШ в Клівленді у співпраці з «Заревом». На останній – триденній конференції, яка відбулася 13 травня 1960 р., прозвучали доповіді, об'єднані тематикою «Україна в минулому, сучасному й майбутньому». Виступили Р. Смаль-Стоцький, М. Мельник, М. Пап, Є. Пизюр, В. Маркусь та П. Стерчо. Актуальна тематика викликала дискусії, в яких брав участь і голова Історичної комісії «Зарева» Л. Винар. На англійській сесії конференції відбулася дискусія навколо питання: «Російський комунізм й американська політика супроти нього» [34, арк. 4].

Цього року літературна комісія «Зарева» при підтримці клівлендської клітини видала монографічну працю Л. Винара про Остапа Грицяя. Автор і раніше у «Розбудові держави» публікував статті про життя та діяльність письменника, який був близьким до академічної молоді і до «Зарева» в таборових умовах [14].

Ще одним прикладом взаємодії студентського середовища ОУН (б) і ОУН (м) стала конференція в Нью-Йорку в 1973 р., присвячена творчості та ролі Д. Донцова в українському визвольному русі. Важливо згадати, що постать Д. Донцова та пропагована ним ідея волонтаризму не мала однозначного сприйняття та підтримки в еміграційному середовищі. Ініціаторами проведення заходу стало «Зарево» та ГУСМ. З доповіддю на тему історичних поглядів Д. Донцова виступив М. Антонович. Доповідач критично оцінив твори Д. Донцова, вважаючи, що той використовує історичні факти як засіб ілюстрації власних поглядів. Виступали з промовами також Я. Гайвас, П. Голубенко, М. Кравчук. Взяв слово і М. Сосновський, автор виданої наступного 1974 р. книги «Дмитро Донцов – політичний портрет» [46, с. 1, 6]. Серед конференцій важливими були й присвячені М. Грушевському [6, арк. 4] та С. Петлюрі (Балтімор) [7, арк. 6].

Серед інших представників організацій та товариств українців, члени «Зарева» представляли своє об'єднання на Світовому конгресі вільних українців, брали участь в роботі Світового конгресу українського вільного студентства. Одним з представників в президії Конгресу став багатолітній голова УАТ «Зарево» (від 1959 по 1971 р.) П. Дорожинський. На конгресі представники від ЦЕСУС, СУСТА, СУСК та інших організацій дискутували навколо актуальних питань, пов'язаних зі становищем українських студентів України та діаспори, діяльності ЦЕСУС та його представництв [10, арк. 3]. Очевидно, що на СКВУ, як пропонував попередньо П. Стерчо, відбулася і зустріч основоположників «Зарева», у якій мали взяти участь: Б. Винар, М. Плав'юк, М. Антонович, А. Жуковський, М. Пап, Б. Цюцюра, П. Дорожинський, І. Жегуц та інші для обговорення напрямів діяльності товариства [4].

Під час проведення СКВУ було створено Координаційну раду ідеологічно споріднених націоналістичних організацій (КРІСНО), куди як окрема організація увійшло і «Зарево», а М. Плав'юк та П. Дорожинський стали першим і четвертим головою новотвору відповідно [29]. Уся система ІСНО стала для ОУН (м) вагомим допоміжним чинником, без якого унеможлиблювалося та утруднювалося розгортання діяльності ОУН. З ініціативи ІСНО були реалізовані спільні студентські конференції, публікувалися матеріали та відбувався обмін ними, відбулося спільне відзначення 40-ліття ОУН, підготовка і організація СКВУ та інші. ІСНО взяло за завдання протистояти мовній та політичній асиміляції, примітивізації духовно-культурних цінностей, обмеження суті українських організаційних проявів до етнографізму. В організаційній системі українського націоналістичного руху ІСНО взяла відповідальність за виконання обов'язків покладених на них Великим з'їздом українських націоналістів (ВЗУН) і ПУН-ом [48, с. 98-103].

З нагоди відзначення 40-річчя ОУН в Детройті 1969 р. відбувся спільний з'їзд ОДВУ і БО з США та УНО і БО з Канади. На ювілейній конференції були присутні тогочасний голова ПУН О. Штуль-Жданович, З. Книш та Д. Квітковський. Останній виступив з доповіддю «Ідейно-програмові основи ОУН». Не менш цікавою та інформативною була доповідь О. Штуля-Ждановича «У 40-річчя Організації Українських Націоналістів» та інші. Відбулася і нарада «Зарева». Академічний сектор представляв засновник «Зарева» – М. Антонович, студентський – О. Квітковський, який виконував роль

голови Крайового Проводу в 1972–1978 рр. Участь взяли і представники Молоді УНО на чолі з Т. Марунчаком, які відгукнулися на заклик «Зарева» [19, арк. 1].

Наступного року, 9-18 липня, з ініціативи Генеральної Асамблеї ООН, мав відбутися Світовий Конгрес Молоді. Делегати не старші 25 років, від 126 міжнародних молодіжних організацій, мали бути представлені у кількості п'яти від кожної країни – члена ООН. Основними завданнями конгресу мало стати обговорення питань освіти, соціально-економічного розвитку, збереження миру у світі, расизму, колоніалізму, урбанізації та ін. У співпраці з УККА, українські молодіжні і студентські організації вирішили шукати шляхи участі в конгресі для того, щоб порушити на цьому форумі питання переслідування та поневолення українського народу, налагодити зв'язки з студентами УРСР. Проводити акцію вирішено було під патронатом секції молоді при СКВУ. Було скликано комісію, до якої увійшли по два представники від кожної організації: Пласту, СУМА, СУСТА, ТУСМ, «Зарево» та ін. Головою зборів став інж. Л. Калинич («Зарево») [40, арк. 1, 3].

Але, напевне, найбільше врочистих та святкових подій, влаштованих з ініціативи «Зарева», було присвячено пам'яті О. Кандиби (О. Ольжича). Ініціатором створення комісії вивчення творчої спадщини та життя О. Ольжича стала клітина «Зарева» ім. О. Ольжича в Філадельфії. Планувалося створити Бібліотеку-архів ім. Ольжича. Всі, хто був у цьому зацікавлений, повинен був прислати твори про життя та діяльність О. Ольжича, архівні документи та ін. Згодом мав вийти збірник творів і спогадів [15]. У 1963 р. Л. Винар, котрий тоді виконував обов'язки голови Історичної комісії «Зарева», запропонував видавати окремі тематичні збірники, присвячені визначним діячам українського народу, в першу чергу працю про О. Ольжича [13]. На жаль, остання так і не була видана.

На Оселі ім. О. Ольжича 3 липня 1977 р. була проведена конференція, присвячена цьому відомому поету та громадському діячеві. Після конференції було врочисто відкрито пам'ятник О. Кандиби (О. Ольжичу), на якому була присутня з-поміж інших гостей і дружина поета – Калина Кандиба. Над проектом пам'ятника працював Комітет побудови, до якого увійшли відомий скульптор М. Черешньовський, інженер В. Нагірняк, Я. Гайвас та ін. На конференції прозвучали доповіді М. Антоновича «Олег Ольжич і сучасність», Н. Пазунок «До питання тематики поезії О. Ольжича», О. Лашенка «Др. Олег Кандиба – О. Ольжич – творець культурної реферантури ПУН». Згодом було видано й збірник матеріалів конференції «Зарева» під назвою «За героїчну духовність», куди окрім доповідей увійшли матеріали О. Штуля-Ждановича та О. Лашенка [18; 23, арк. 2, 3].

Про наступні роки діяльності «Зарева» на території США все менше відомостей публікувалося на сторінках американських українських видань. Із щоденника «Свобода» стало відомо про проведення товариством виставок картин художників з України в Філадельфії у 1979 р. та в Детройті 1982 р. На останній було представлено 27 картин в галереї ЕКО [8, арк. 2].

Отже, діяльність «Зарева» стосувалася різноманітних аспектів життя української діаспори. В цілому можна стверджувати, що організація не була осторонь громадського, наукового, культурного і політичного життя діаспори аж до часу, коли проблема етнічного самозбереження української громади стала критичною, тобто до початку 1980-х років. Саме тоді деякі члени організації – представники старшого покоління, почали відходити від активної участі в житті товариства. У той же час спостерігається зменшення зацікавлення організаційним життям у молоді. Крім того представники нової хвилі еміграції, які були б зацікавлені та могли творити нове ядро товариства і стати рушійною силою його діяльності, почали прибувати до США лише наприкінці 1980-х рр. Саме тому з часом занепадає діяльність академічного товариства «Зарево», яке в 1983 р. фактично припинило свою діяльність на території США [16, с. 304].

Список використаних джерел та літератури:

1. Альманах Українське Студентство в Америці: Пропам'ятна Книга СУСТА / [за ред. О. Зінкевича, В. Прибили, Л. Купчик]. – Балтимор ; Нью-Йорк, 1963. – 156 с.
2. Архів УІТ (Архів Л. Винара), ф. «Листування», спр. «Листування 50-х років (2)», лист О. Зінкевича до Л. Винара від 10 грудня 1951 року, 1 арк.
3. Архів УІТ, ф. «Листування», спр. «Стерчо», лист П. Стерча до М. Антоновича від 7 травня 1950 року, 1 арк.
4. Архів УІТ, ф. «Листування», спр. «Стерчо», лист П. Стерча до Б. Винара від 16 жовтня 1967 року, 1 арк.
5. Архів УІТ, ф. «Спогади», Винар Б. Зарево і «Розбудова держави». Спомини, 75 арк.
6. Балтимор, Мериленд. «Зарево» вшанувало М. Грушевського // Свобода. – Нью-Йорк, 8 лютого 1967 року. – № 24. – С. 4.
7. Балтимор, Мериленд. Із діяльності відділу УККА // Свобода. – Нью-Йорк, 25 лютого 1967 року. – № 35. – С. 6.
8. Баран В. Картини мистців з України / В. Баран // Свобода. – Нью-Йорк, 22 червня 1982 року. – № 115. – С. 2.

9. Бокайло О. Початковий етап діяльності організації «Зарево» (1949 – 1951 рр.) / О. Бокайло // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2013. – С. 246–250.
10. В рамках СКВУ відбувся Світовий Конгрес Українського Вільного Студентства // Свобода. – Нью-Йорк, 14 листопада 1967 року. – № 209. – С. 3.
11. Винар Б. Занедбана ділянка / Б. Винар // Свобода. – Нью-Йорк, 8 квітня 1952. – № 88. – С. 3.
12. Винар Л. Історична Комісія «Зарева» / Л. Винар // Смолоскип. – 1963. – Т. 15. – Ч. 3 (100). – С. 12–13.
13. Винар Л. Історична комісія Зарева / Л. Винар // Українське слово. – 1963. – С. 12–14.
14. Винар Л. Остап Грицай / Л. Винар. – Клівленд, 1960. – 92 с.
15. Гасюк Б., Онуферко Т. Комісія для вивчення творчості Олега Ольжича при УАТ «Зарево» осередок ім. О. Ольжича у Філадельфії, Пс., США. Комунікат ч.: 1/60 / Б. Гасюк, Т. Онуферко // Листок Дружби. Інформативний бюлетень. – Нью-Йорк, 1960. – Ч. 2(10). – С. 19.
16. Дудко В. Зарево / В. Дудко // Енциклопедія української діаспори. – Нью-Йорк ; Чикаго : НТШ в Америці. – 2009. – Т. 1: Сполучені Штати Америки. – Кн. 1. – С. 304.
17. Жук А. Другий річний з'їзд «Зарева» / А. Жук // Свобода. – Нью-Йорк, 10 червня 1950. – № 13. – С. 4.
18. За героїчну духовість // Матеріали конференції «Зарева» присвяченої Олегові Ольжичу на Оселі ім. О. Ольжича в Лігайтоні, Пенсильванія 3-го липня 1977 року. – Нью-Йорк, 1977. – С. 63.
19. «Зарево» відбуло конференцію в Дітройті // Свобода. – Нью-Йорк, 8 серпня 1969. – № 143. – С. 1.
20. Зінкевич О. Український день на Оселі ім. Олега Ольжича / О. Зінкевич // Свобода. – Нью-Йорк, 28 серпня 1962 року. – № 164. – С. 4.
21. З'їзди МУН, ОДВУ та БО відзначили 25-літтяМУН // Свобода. – Нью-Йорк, 3 вересня 1958 року. – № 168. – С. 1.
22. Із діяльності «Зарева» // Свобода. – Нью-Йорк, 25 вересня 1959 року. – № 185. – С. 3.
23. Кандиба К. Недокінчене слово / К. Кандиба // Свобода. – Нью-Йорк, 19 листопада 1977 року. – № 35. – С. 2-3.
24. Координаційна комісія // Свобода. – Нью-Йорк, 20 січня 1966. – № 12. – С. 3.
25. Крутянська академія в Балтіморі, Мериленд // Свобода. – Нью-Йорк, 30 березня 1965. – № 59. – С. 3.
26. Куропась М. Українсько-американська твердиня: перші сто років історії Українського Народного Союзу / М. Куропась. – Острог ; Чикаго : Вид-во «Острозька академія», 2004. – 682 с.
27. Л. В. З життя громад і організацій / Л. В. // Свобода. – Нью-Йорк, 18 лютого 1953. – № 47. – С. 3.
28. Л. М. Роковини Крут і Філядельфії / Л. М. // Свобода. – Нью-Йорк, 14 лютого 1963. – № 29. – С. 4.
29. Микола Плав'юк. Україна – життя моє: у 3-х томах [Електронний ресурс]. – [за ред. В. Ляхощького; упор. В. Терен, Ю. Хорунжий]. – К. : Видавництво ім. Олени Теліги. – 2002. – Т. 1: Микола Плав'юк. Від селянського сина до державника. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/plaviuk5.htm>
30. Мирний П. З життя громад і організацій / П. Мирний // Свобода. – Нью-Йорк, 15 березня 1952. – № 64. – С. 3-4.
31. Молодечі організації Нью Йорку влаштовують Крутянську академію // Свобода. – Нью-Йорк, 31 січня 1964. – № 21. – С. 1.
32. Надтисянський П. Конференція націоналістичної молоді / П. Надтисянський // Свобода. – Нью-Йорк, 21 травня 1951 року. – № 112. – С. 3.
33. Народи Ділового Комітету пам'ятника Шевченка на місто Нью Йорк // Свобода. – Нью-Йорк, 10 лютого 1962 року. – № 28. – С. 3.
34. Наукова Конференція Осередку Праці НТШ в Клівленді, Огайо // Свобода. – Нью-Йорк, 16 серпня 1960 року. – № 156. – С. 4.
35. Одинадцять організацій української молоді в Нью Йорку влаштовують спільний фестиваль // Свобода. – Нью-Йорк, 19 листопада 1958 року. – № 223. – С. 1.
36. Організація Державного Відродження України // Енциклопедія Українознавства: Словникова частина / [гол. ред. В. Кубійович]. – Париж ; Нью-Йорк: Молоде життя, 1966. – Т. 5. – С. 1860.
37. П. Р. ОДВУ і БО купили оселю в Пенсильванії // Свобода. – Нью-Йорк, 17 грудня 1957 року. – № 242. – С. 3.
38. Плав'юк М. «Зарево» ОУСТНС / М. Плав'юк // Микола Плав'юк. Україна – життя моє: у 3-х томах / [упор. О. Білолипецька, О. Веремійчик, В. Ляхощький]. – К. : Видавництво ім. Олени Теліги, 2002. – Т. 2: Микола Плав'юк. Особисто причетний. Вибрані статті, промови, інтерв'ю. – С. 21–25.
39. Плав'юк М. Народження «Зарева»: / М. Плав'юк. – 2010. – С. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zarevo.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=47:-lr&catid=34:2010-06-30-09-00-24&Itemid=57
40. Світовий Конгрес Молоді відбудеться в Нью Йорку // Свобода. – Нью-Йорк, 3 липня 1970. – № 121. – С. 1, 3.
41. Свято Крут // Свобода. – Нью-Йорк, 14 лютого 1957. – № 30. – С. 3.
42. Стерчо П. Американський Відділ ЦЕСУС-у // П. Стерчо // Альманах Українське Студентство в Америці: Пропаг'ятна Книга СУСТА / [за ред. О. Зінкевича, В. Прибили, Л. Купчик]. – Балтімор ; Нью-Йорк, 1963. – С. 19–20.
43. Стерчо П. Звіт Першого заступника Провідника «Зарева» від 21.5.50 / П. Стерчо // Листок дружби. – Монреаль ; Клівленд ; Париж ; Мюнхен, 1951. – Ч. (7) (2). – С. 15–19.

44. Студійні дні // Свобода. – Нью-Йорк, 12 жовтня 1961 року. – № 194. – С. 3.
45. Тарнавський О. Брат – Братові. Книга про ЗУАДК / О. Тарнавський. – Філядельфія : Злучений Український Американський Допомоговий Комітет, 1971. – 261 с.
46. Творчість і роля Д. Донцова були темою окремої конференції // Свобода. – Нью-Йорк, 2 жовтня 1973 року. – № 182. – С. 1, 6.
47. Трощинський В. Українці у світі / В. Трощинський, А. Шевченко. – К.: Видавничий Дім «Альтернативи», 1999. – 351 с.
48. Україна спільне добро всіх її громадян: матеріали VII-го Великого Збору Українських Націоналістів. – Париж ; Балтимор : Українське видавництво Смолоскип ім. В. Симоненка, 1971. – 130 с.
49. Українська хроніка // Свобода. – Нью-Йорк, 24 березня 1961 року. – № 56. – С. 3.
50. Усі на параді лояльності // Свобода. – Нью-Йорк, 27 квітня 1955 року. – № 79. – С. 3.
51. Участь в Конгресі – повна консолідація американських українців // Свобода. – Нью-Йорк, 8 липня 1952. – № 176. – С. 3.
52. Хроніка // Бюлетень Зарево. – Монреаль, 1951. – № 3. – С. 22–25.
53. Шевченко О. Потреба організації нашого студентства в ЗДА / О. Шевченко // Свобода. – Нью-Йорк, 2 липня 1952. – № 171. – С. 3.
54. Ювілейний альманах 25-ліття МУН (1933–1958) / [за ред. А. Домароцького]. – Нью-Йорк: Свобода, 1958. – 96 с.
55. Янів В. Українська студентська преса (Історично-бібліографічний нарис). Із факсиміле наголовних сторін 18 журналів / В. Янів // Студії та матеріали до новішої української історії. – Мюнхен, 1983. – Т. 2. – С. 36–95.

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2014 р.

Александр Бокайло

Общественная, культурная, научная и образовательная деятельность ОУАТНС «Зарево» на территории США.

Статья посвящена деятельности Организации Украинских Академических Обществ Национального Солидаризма «Зарево» на территории США в период от основания в 1950 году первой группы до фактического прекращения деятельности организации в США в 1983 году. Рассматривается общественная, научная, образовательная и культурная активность групп объединения в контексте общественной жизни украинской диаспоры.

Ключевые слова: «Зарево», Пласт, Молодые Украинские Националисты, «Факел», Организация Государственного Возрождения Украины, Братские Организации, Идеологические Родственные Националистические Организации.

Oleksandr Bokailo.

Social, cultural, scholarly and educational activities of OUATNS «Zarevo» in the USA.

This article is dedicated to activities of OUATNS «Zarevo» in the USA during the period from foundation of the first center (cell) in 1950 until actual discontinuation of the organization's activities in the USA in 1983. The main tasks are to analyse and examine social, scientific, educational and cultural activity of association's cells in the context of social life of Ukrainian diaspora. There was largely exposed scientific and publicistic direction of the organization's activities, on which they had concentrated their attention and which they had chosen as a basis for a work in professional (business) committees. The author tries to investigate these aspects completely, to follow correlations of students' ideological organizations on an example of its cooperation. In this article partially raised topics relating to Ukrainian students generally during the postwar years. There is an attempt to examine situation and position of OUN (m), PUN and numerous organizations that were ideologically related by the environment.

Key words: «Zarevo», Plast, Young Ukrainian Nationalists, «Smoloskyp», Organization for the Rebirth of Ukraine (ODWU), Fraternal Organizations, Ideologically Allied Nationalist Organizations.